

SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE

Leto XIX, 5

EL VOCERO DE LA CULTURA ESLOVENA

Maj, 1972

Pri delu v ambulantah sem se naučil, kako velik pomen imajo vrednote pri oblikovanju osebnosti in za odpornost človeške duševnosti proti najrazličnejšim škodljivim vplivom. Tam, kjer se zamajajo, in tam, kjer prevladajo maliki, se pričanja osebnost rušiti. Brez vrednot pa ne more živeti ne le posameznik in tudi narod ne.

Za razkrojilen vpliv potrošniškega razpoloženja vemo. Razkroj je za vsak številčno manjši narod še toliko usodnejši. Razen tega velja pri takem razpoloženju, pri demoniji denarja, le številka. Veliko je dobro, malo je slabo. Tako se človek navadi, da tudi na številčnost naroda gleda enako: ceni velik narod in podcenjuje malega. Tudi tako se krepki naš občutek manjvrednosti. Razen tega pri prevladovanju denarnih vrednot prevladuje tudi jezik tistega naroda, ki ima več kapitala, pa človek zaradi pohlepa po bogastvu zavrne svoj jezik. Pri takem razpoloženju prezremo, da narodov ne kaže ocenjevati po njihovi številčnosti, pač pa po vsebini njihovega stvi, življenja in hotenja. Če bi se hoteli Slovenci malo bolj vrednotiti po tem vidiku, potem bi se kljub najrazličnejšim hibam lahko prišli v vrsto velikih narodov, velikih po duhu. To pa zato, ker utrip kulturnega, strokovnega in gospodarskega življenja ne zaostaja na mejah večjih mest, kot je marsikje na svetu, temveč sega ta utrip do zadnje vasi. Življenje slovenskega človeka je pestro in bogato kot je pestra in bogata pokrajina, ki nam je bila dana. Z zaskrbljenostjo lahko gledamo na vdiranje potrošniške misli med nas, ki je posebno močna v zadnjih letih. Taki valovi so pljusnili k nam z zahoda, pa se mi ob tej priliki zdi primerno izreči tudi misel, kako usodno slepa so gledanja nekaterih ljudi na tej in na oni strani mej, ki bi radi videli slovenski narod v okviru zahodne Evrope. Vendar bi zanj to pomenilo smrt, smrt pa bi pričela pri moralnem razkroju, ki bi se pričel pri vabi bogastva. Mislim, da je bila v naši zgodovini dovolj tista usodna zabloda slovenskega kneza Boruta, ki je klical Bavarce na pomoč.

dr. jurij zalokar
draga 1971

(natisnjeno v znamenju I, 6)

772 — 1972

KO SEM onikrat grenko zaznal za smrt profesorja Milka Kosa, ki mi je bil pred dvaintridesetimi leti prvi odprl vrata predavalnice na ljubljanski Alma Mater, sem nehote segel po njegovi še vedno najbolj moderni *Zgodovini Slovencev* iz leta 1933. Odprlo se mi je kar samo od sebe na 55. strani. Bral sem:

„DOBRIH STO LET JE OBSTAJALA NEODVISNA SLOVENSKA KNEŽEVINA v Karantaniji. Samova država ji je omogočila postanek, nadaljnji obstanek pa ne na zadnjem mestu v gorah zavarovan položaj, kamor so obrske konjeniške čete težje prodirale. Po Samovi smrti so Obri sicer zopet začeli napadati furlanske meje, Karantanijo pa, kakor se kaže, so puščali v miru. Proti sredi 8. stoletja pa postaja obrska sila zopet ofenzivnejša. Zvemo za nov naval v Furlanijo, obenem pa tudi za vojno akcijo naperjeno proti karantanski kneževini, ki ji je takrat stal na čelu knez, *Borut* po imeu. Ogroženi od Obrov zaprosijo karantanski Slovenci za pomoč pri *Bavarcih*. Dogodki, ki temu sledijo, so tako pomembni in za nadaljno usodo Slovencev ter njihove zemlje tako znameniti, da si jih upam primerjati le s pojavom prve slovenske tiskane knjige ali pa z narodnim osvobojenjem naše dobe. Dogodki ne pomenjajo nič manj kot izgubo komaj pridobljene samostojnosti in tej sledečo politično in versko priključitev evropskemu zapadu.“

V anonimnem Spisu o spreobrnitvi Bavarcev in Karantancev je o tem najbolj usodnem aktu slovenske preteklosti preprosto zapisano:

„Ne dolgo za tem so začeli Obri s sovražno težo pritiskati te Karantance. In bil je takrat njihov knez, *Borut* po imenu, ki je dal naznaniti proti njim pomikajočo se obrsko vojsko Bavarcem ter jih prosil, naj bi mu prišli na pomoč. Ti so pa takoj prišli, premagali Obre in zaobljubili Karantance ter jih podvrgli podložništvu vladarjev, in enako tudi njihove sosesede. In nato so odvedli s seboj talce na Bavarsko. Med temi je bil *Borutov* sin, *Gorazd* po imenu, za katerega je njegov oče prosil, naj se vzgodi krščansko in napravi iz njega kristjan. In tako se je zgodilo. In isto je zahteval tudi za *Hotimirja*, sina svojega brata.“

Nekaj deset let po tem tragično usodnem aktu kneza *Boruta* je sledilo tisto, kar bi človek mirne duše lahko nazval slovensko *Iliado*: tretji slovenski protigermanski in protikrščanski upor, ki ga je bil „parski *Tesl*“ – bavarski *Tasilo* s slovenskim *Valtunkom* – *Valjunom*, *Kajtimarom* – *Hotimirjevim* sinom, krvavo zadušil. Letos teče 1200 let od dni te največje, najbolj monumentalne slovenske epopeje. Zgodovinska obletnica, ki gre pežabljana mimo nas. Pa je vendar v nji zapisana poslednja resnica slovenske žilavosti in edinske zvestobe lastni krvi, tista, o kateri je pevec dobrih tisoč let pozneje zapele: „Šest mescer moči tla krvava reka, / Slovenec že mori Slovence, brata –“

To množčno prelitje slovenske krvi – v znamenju križa! – nam salzburški in bavarski letopisi k letu 772 skopo, suho in mrzlo omenijo: „*Tasilo* je premagal Karantance...“

Kratek, strahotno mrakoben stavek. Štiri besede, ki so tragedija Slovencev in slovenstva. Kajti poslej „*viharjev jeznih mrzle domačije / bile pokrajne naše so...*“ Poslej nas sosedje vseh štirih vetrov hočejo napraviti za hlapca. Poslej smo brez plemstva. Poslej smo list v vetru mogočnih in silnih. Poslej smo k ljubezni do Križa prisiljeni, ne z ljubeznijo k njemu privedeni. Poslej so ustoličenja na knežjem stolu pri Gospe Sveti samo še spomin na leta 772 pokošeno slovensko slavo in svobodo. Poslej Slovenci tam stoličimo sebi – nemške kneze. Poslej začne veljati tudi tisti tako žalostni, hlapčevski navesek k naši „vse za vero, dom...“ – zdaj še „cesarja“. Poslej, poslej, poslej...

Slovenski *Ilion* se je bil zrušil v ognju in krvi tisto usodno leto 772 na karantanskih poljanah, pod Karavankami, v obližju Julijevih Alp. Do danes ni vstal! Vseh teh 1200 let se je v usodnih urah naše zgodovine, kolikor je je, vedno

našel Borut, ki je šel tujca prositi pomoči. Ne poslednjič aprila 1941 — na Zameško, v Celje, v Trst... ali pa junija — v Moskvo..., da se je potem lahko spet resničilo „Slovenec že mora Slovenca, brata...“

Domovina se, kot se bere, pripravlja, da bo drugo leto slovesno počastila 500-letnico krvavega slovensko-hrvaškega kmečkega punta. Častili ga bodo in slavili kot edinstven revolucionaren akt. Je tudi bil. A prav gotovo ne takšen, kot bo prikazan. Pozablja pa domovina — tu menim vso Slovenijo: pod Triglavom, ob Muri, ob morju in na teh in onih bregovih širnih oceanov — na tisti največji, najzavzetejši, najbolj krvavi, najbolj herojski vseh puntov: najbolj in zares samo slovenski punt slovenske narodne in državne samobitnosti parskemu Teslu in po njem z ognjem in mečem vsiljevani in vsiljeni tuji miselnosti, naj je tudi bila — grenko je zapisati — krščanstvo. Konstantin-Ciril in Metod sto let po tistem klanju s križem ljubezni in z oznanilom

bratstva vseh ljudi nista več zmogla zaceliti rane, ki jo je bila Tasilova zmaga zasekala v slovenskega duha. Ta travma gre z nami 1200 let. Je povod in vzrok mnogim nesrečam, mnogim bratomornim sporom, mnogim slovenskim genocidom, mnogim pokolom, tudi onemu iz junijskih dni 1945. leta.

Ob 1200-letnici padca slovenske Troje si ob misli na herojski boj davčnih slovenskih dedov in bratov zares ne morem odgnati vprašanja: Se bodo kdaj, res kdaj uresničile peščice želje:

Edinost, sreča, sprava, / k nam naj nazaj se vrnejo! / Otrók, kar ima Slava, / vsi naj si v roke sežejo, / da oblast / in z njo čast, / ko pred, spet naša bosta last!

Kaj res ni moč odgnati prekletstva prelite slovenske krvi v zlokočnem bratomoru leta 772? Res ne izmiti v božjih očeh kajnovskih madežev na slovenskih rokah iz junija 1945?

NIKOLAJ JELOČNIK

kulturni večeri ki so bili

PREŠEREN IN SLOMŠEK. CELOVŠKI RAZGOVORI IN SKLEPI je bil naslov 1. letošnjemu kulturnemu večeru, ki je bil v soboto, 20. maja ob osmih v gornji dvorani Slovenske hiše v Buenos Airesu. O gornji temi je daljšo razpravljanje, v katerem so mnoga nova odkritja in dognanja, napisal dr. Franček Žebot v Združenih državah in nam ga po-

slal. Predavanje je bral Joža Vombergar, večer je vodil vodja literarnega oddelka France Papež, predsednik dr. Tine Debeljak pa je za uvod v novo 19. sezono Slovenske kulturne akcije pozdravil udeležence.

Dr. Žebota razprava je v celoti natisnjena v 2. zvezku letošnjega Meddobja.

kulturni večeri ki bodo

simboli slovenske narodnosti in državnosti

(2. kulturni večer, v soboto, 3. junija 1972)

Na 2. kulturnem večeru, ki bo na predvečer praznika Junakov, bo o gornji temi govoril v okviru zgodovinskega oddelka dr. Tine Debeljak. Predavanje je hkrati tudi počastitev žrtev revolucije v Sloveniji. Vsebinsko obravnava staroslovensko himno ob ustoličenju slovenskih knezov pri Gospe Sveti; izvor barv slovenske zastave in njeno pestro zgodovino; nastanek slovenske narodne himne Naprej zastava slave; izvor slovenskega grba v narodni državi SHS; pobude za novo državno himno. Predavatelj je o vsem tem gradivu pripravil bogato študijo, v kateri nam bo svoja dognanja prikazal. V usodnih časih oblikovanja slovenske narodne in državne usode skuša biti ta večer prizadeven donesek k tej pomembni tematiki slovenske formacije.

samoodločba narodov in narodnostno načelo

(3. kulturni večer, v soboto, 17. junija 1972)

O gornji temi bo govoril v okviru filozofskega oddelka dr. Alojzij Kuvovica DJ. Predavanje bo razmišljalo o naslednjem:

Največji človekov naravni dar je njegova svoboda, po kateri je gospodar svojih dejanj in zato pred Bogom in družbo za svoje svobodne odločitve odgovoren. V moči te svoje svobode more oblikovati svoje lastno življenje, kolikor ga ne najde že preblikovanega po preteklosti in drugih okoliščinah, ki so od njega neodvisne; obenem pa tudi skriti vpliva na bodočnost družbe, kolikor jo s svojimi svobodnimi dejanji ali opustitvami hkrati z vsemi drugimi svobodnimi bitji oblikuje in zato nosi del odgovornosti za bodoči potek zgodovine.

Tega vpliva na oblikovanje sveta v pozitivnem ali nega-

tivnem smislu pa nima le vsak posameznik, temveč tudi ljudje kot skupnost, naj so te skupnosti že naravne ali pa umetno ustvarjene. Med naravno dane skupnosti spada predvsem narod. Narod je moralno, včasih tudi pravno telo, ki je nosilec pravic in dolžnosti, različnih od onih, ki jih imajo posamezniki, ki narod sestavljajo. Med osnovne pravice narodov gre tudi pravica do svobodnega odločanja glede političnega življenja. Ali hoče narod živeti v samostojni, suvereni politični enoti, državi, ali pa se rajši priključi drugemu narodu, da potem z njim skupno stvarja takšno enoto, to je stvar svobodne odločitve posameznega naroda. To pravico imenujemo pravico do samoodločbe narodov. Je to eden naosnovnejših postulatov mednarodnega naravnega prava. Vsaj de iure. De facto, tako priča zgodovina, ta pravica dejansko še ni neprerečna pravica vseh narodov, tudi najmanjših narodov. Vzrok temu je najprej še vedna nejasnost, katera etnična skupina ljudi je narod v običajnem pomenu besede (zato npr. je med drugim treba določene stopnje narodne zavesti, ki jo pa šele postopoma lahko dosežemo); potem tudi, ker se naravno pravo le postopoma spoznava (če izvzamemo njegove najbolj temeljne postulate) in se zato tudi v življenju samo postopoma uveljavlja. Tako nam zgodovina do najnovejših dni kaže nejasnosti in nihanje v zadevi pravice samoodločbe narodov. Zdi se, da človeštvo politično še ni toliko zrelo, da bi tudi to načelo uvrstilo med neprerečne zakone svojega življenja.

Gornjemu podobno je narodnostno načelo, ki je ena od oblik, v kateri se redno uresniči pravica do samoodločbe narodov. Pomeni, da ima vsak narod pravico, da si ustvari lastno narodnostno državo, se pravi, da zbere vse in samo pripadnike svojega naroda pod streho iste države.

Ker sta ti dve pravici za sodobno politično življenje narodov važni, bo temu predmetu Slovenska kulturna akcija posvetila bližnji kulturni večer.

a a-

2. kulturni večer
XIX. sezona

sobota 3. junija 1972 ob osmih
v gornji dvorani slovenske hiše

zgodovinski odsek

dr. tine debeljak

simboli
slovenske narodnosti
in
državnosti

vladimir kos, en dan v življenju

TISTIH DESET ALI DVANAJST TISOČ, KOLIKOR JIH
JE ŽE BILO. (Alojz Rebula, V Sibilinem vetru)

Dve roži sta s svitom živeli pri mizi
v zadnji maj;
v resničnih cesarjev rdečkasti svili;
in drugi bilo je ime
„Le Spomin Iz Maja V Maj“.

Potem se deževna grenkoba razširi
v jutro čaj;
na prt se razsujejo
rožini dihi.
Pred drugo se sklonim japonsko: „Spomin iz maja v maj!“

Spomin za spominom v nesmrtnem kimono tkan
s krvjo.
Jaz vem.
Ker sem videl mučencev svobodo.
Na krotkih skeletih mesarjev podoba oni maj.

Popoldne se veter nasloni na okno,
mrč s prstjo,
na bambus igraje harmoniko votlo.
Zato ker so padli za zadnjo bodočnost
oni maj.

Večer, s starodavnim voščenim dežnikom,
pol skrivaj prižge –
kakor geje –
kamnito svetilko. Za prošnjo.
Še preden odide z zdravilom zadnji maj.

BOŽO KRAMOLC, Divje rože (pastel)

PODČRTNA OPOMBA: Od nekdanj menijo ljudje na
Vzhodu, da imajo vrtnice zdravilno moč. – Voščen
dežnik je še danes videti, posebno na deželi; ime-
nujejo ga bangasa. – Velike kamnite svetilke še
zmeraj krasijo japonske vrtove; nekoč so služile
razsvetljavi pri zabavnih in verskih praznikih.

iz slovenske kulturne akcije

• Svoje 19. delovno obdobje je Slovenska kulturna akcija začela uradno z letošnjim 1. kulturnim večerom. Z njim se je začela redna sezona teh večerov v Buenos Airesu, ki so po vsebini predavanja o raznovrstni slovenski in splošno-kulturni problematiki, zvečine zvezana z diskusijami, mnoga so pozneje v celoti natisnjena v Meddobju; obsežejo pa kulturni večeri tudi gledališke predstave, večere zamejske, zdomske in domače sodobne slovenske poezije, študijske, pa tudi audiovizualne koncertne večere; razgovore ob okrogli mizi in razstave slovenske likovne produktivnosti v zdomstvu. V pripravi so večeri: o slovenski državni misli in o naših narodno-državnih simbolih (dr. Tine Debeljak); predavanje dr. Alojzija Kukovice o samoodločbi narodov in narodnostnem načelu; gledališko-literarni večer poezije Vladimira Kosa z uprizorjenim predvajanjem njegovih novih pesmi iz treh zadnjih pesniških zbirk; teološki odsek pripravljajo nov široko zasnovan večer s teologijo slovenske problematike po zgledu prvega lanskega, tudi tokrat v slogu razgovora ob okrogli mizi; dr. Vinko Brumen nam bo v okviru filozofskega odseka predstavil najnovejše dosežke svojih snovanj in dognanj; gledališče Kulturne akcije je v polni pripravi na odski krst Alojza Rebule drame Pilatova žena, ki jo homo s tehniško pomočjo Slovenskega gledališča v Buenos Airesu predstavili v veliki dvorani Slovenske hiše kot moderni občestveni sakralni gledališki akt, v zamisli in režiji Nikolaja Jeločnika in scenografski upodobitvi arh. Marjana Eiletza, v začetku avgusta.

Spominu pokojnega prvega tajnika in prvega vodje likovnega odseka Marijana Marolta bo posvečen 4. kulturni večer 1. julija 1972.

• GLAS Slovenske kulturne akcije s to številko prvič stopa le pred one, ki so ga naročili. S sodelavci z vsega sveta

bo skušal list kot informant slovenske ustvarjalnosti doma, še bolj pa v zamejstvu in zdomstvu, snovati in opisovati na področjih, ki se jih zdomska publicistika malo ali pa sploh ne loti.

• Revije MEDDOBJE 2. zvezek XII. letnika je tik pred izidom: dotiskan je. Naročniki ga bodo junija prejeli. Poseben dogodek tega zvezka je umetnostna priloga posvečena najnovejšim stvaritvam kiparja Franceta Gotšeta ob umetnikovi 75-letnici. Vsebinsko navajamo na drugem mestu. Urednik je pripravil že tudi 3. zvezek revije.

• Aprila letos je v Buenos Aires prišel na oddih redni član Slovenske kulturne akcije pisatelj KAREL MAUSER. Odborniki in člani literarnega odseka so se z dragim gostom sešli na intimnem sestanku v Slomškovem domu. Ob tej priložnosti se je predsednik dr. Tine Debeljak v pozdravni besedi pisatelju Mauserju spomnil tudi dveh jubilejev rednih članov: 70-letnice pisatelja in dramatika JOŽE VOMBERGARJA in 60-letnice režiserja MARJANA WILLENPARTA.

• V drugi polovici aprila je pod firmo Slovenskega gledališča v Buenos Airesu (uprava odra Slovenske hiše) režiser Marjan Willenpart s čistim dobičkom za zavetišče dr. Gregorija Rožmana ponovil že pred leti uprizorjeno Tennessee Willamsa poetično dramo Steklina menažerija. Glavno žensko vlogo Laure je kot pred leti pri prvi uprizoritvi igrala redna članica gledališkega odseka Majda Volovškova, tudi na obisku v Buenos Airesu. Predstave so bile s ponovitvami vred na odru Slovenske hiše.

ROJAKI! VAŠA GMOTNA OPORA SLOVENSKI
KULTURNI AKCIJI BO DOKAZ VAŠE LJUBEZNI
DO SLOVENSKE KULTURE V SVOBODI!

pogovori z ustvarjalci

akademski slikar božo kramolc

Radi bi vas našim bralcem predstavili. Po imenu, po reprodukcijah vaših stvaritev vas sicer mnogokje poznajo. A za globlje poznanje umetnikovega ustvarjalnega opusa se nam zdi nujno, da poznamo njegovo življenjsko pot, tudi v neznatnih drobnjavah, ki so le premnogokrat gibalo in sprožilo poznejših velikih stvaritev. Kaj bi nam prijatelj Božo Kramolc povedal o sebi?

Rojen sem bil v št. Vidu pri Ljubljani 27. marca 1922. Ko je bil moj brat Niko štiri let star, je rekel, da bo on, ko bo velik, na najino rojstno hišo v Podgori postavil spominsko ploščo. Well!

Še preden sem bil šest let star, me je skoraj pobrala škrlatinka. Takrat je razsajala epidemija in mnogo otrok je pomrlo. S pomočjo primarija dr. Drčša, ki je bil izredno dobrodušen in napreden zdravnik za otroške bolezni, sem se izbral. Moja zorna mladost je bila lepa. Lovila sva z bratom some... (v resnici kapeljne) in se, kot je to med brati navada, menda neprestano mikastila.

Iz srednje šole mi je ostal v spominu tipični institutski vonj po kislem zelju, ki je prihajal iz stanovanja šolskega sluga Marinška. Od profesorjev pa se spominjam v glavnem le Marija Preglja, ki me je učil risanja, pa Iv. Grafenauerja, ki je rekel, ko me je zasačil pri rezanju šolskega pulta, da bo iz mene še nekaj... Po maturi na realki sem se vpisal v šolo prof. Jožeta Plečnika na ljubljanski univerzi, kjer sem risal tri leta.

Leta 1940 mi je teta Sonja kupila leseno škatlo oljnatih barv, čopičev in premično slikarsko stojalo. Moja mama je takoj bruhnila v jok, češ da bom kot umetnik umrl od lakote. Enkrat na teden jo je skušal tolažiti skladatelj Matija Tomc, sodelavec mojega očeta. Mama mu je potem v zahvalo servirala ruski čaj s piškoti. Tudi kanonik Franc Kimovec je redno dobil čaj s piškoti, kadar je prišel. Brat Niko in jaz pa le, če sva zelo hudo kašljala.

Marjan Tršar me je učil tehnike jedkanja in suhe igle. Potem so se me vsi špenglarji po Ljubljani izogibali kot kuge, ker sem jih zmeraj nadlegoval za cinkasto pločevino.

Slikanja sem se učil pri Božidarju Jakcu. Moj prvi avtoportret je bil popolnoma zelen. Jakac je rekel, da je to moja „žabja doba“. Spominjam se ga kot prijaznega in razumnega človeka. Čepel sem v njegovem ateljeju vsak dan in s kredo skiciral petične ljubljanske gospe z vsemi njihovimi prstani in dragulji, medtem ko jih je Jakac portretiral v olju. Skiciral sem tudi njegovega očeta, ki je imel nad vse zanimiv obraz.

Slikal sem tudi v ateljeju arhitekta Mitja Šviglja na Starem trgu. Bil je to nekdanji atelje Matije Jame in se je meni zaradi tega zdel kot svetišče. Švigelj je bil dober figuralik; ljubljanska malarska srenja pa ga ni priznala, ker je bil arhitekt.

V prostem času smo hodili slikat v bližnjo ljubljansko okolico: Marjan Pleničar (umrl med vojno v Dachau), Lojze Perko, Marjan Tršar in včasih Rajko Slapernik, potem pa še Srb Zonič. Slikati v Pleničarjevi družbi ni bilo lahko, ker je vedno pravil mastne vice. Tudi njega je njegova mati svarila pred umetnostjo, češ da vse umetnike pobere alkohol. Usodo si je skušal blažiti s tem, da se je vpisal na filozofijo. Potem je bil še en kolega, katerega mati je trdila, da vsi umetniki postanejo babjeki – in vsakdo pač ve, za čem umro babjeki... To ga je tako prestrašilo, da je paleto prodal in vstopil v lemenat.

Največ sem se naučil pri Mateju Strnenu. Takih portretistov, kot je bil Strnen, danes v svetovni umetnosti ni več. Pri njem smo le risali. „Barve prinesite nazaj čez pet let!“ je rekel. Ko sem nekoč poskušal na risbi zarisati nos zbrisati, mi je radirko zalučal v kot. „Radirke so za trgovce in za bankirje, ker vedno goljufajo!“ se je razjezil.

Kot mulci smo pred realno žilico Riharda Jakopiča, ki je vsako opoldne pridrsal iz Krakovega, za kako nežko. Če je imel kaj več, kot je rabil za svoj dnevni firkeljc, nam je zmeraj dal. (Še danes me vest peče.)

Zelo rad sem hodil v obisk k Mihi Malešu, ki je imel svoj atelje v Tivoliju. Najbolj pri srcu pa mi je bila umetnost Franceta Pavlovca. Njegove krajine in okolica Šmarne gore s Savo spadajo med najlepše v slovenski krajinski umetnosti. V pogovoru me je vedno zval: „Ah, mladi gospod arhitekt!“

Rad sem hodil tudi v galerijo Obrsnel, kjer se je večkrat ustavil Fran Tratnik, pa tudi Ivan Vavpotič in drugi umetniki.

Zbirali smo se mladi fantje pri kiparju Jaki Savinšku, ki je po vojni zaslovel kot portretist. Tam sem spoznal tudi Ivana Mraka, ki je ta leta slednjič le dočakal, da so eno njegovih številnih dram uprizorili v ljubljanski Drami.

Posečal sem še zasebno šolo za risanje pri kiparju Francetu Goršetu, katerega ženski akti iz takratne dobe spadajo med vrhunske stvaritve slovenskega kiparstva.

Med laško okupacijo sem bil zaprt v prosluli belgijski kasarni in dvakrat v koncentracijskem taborišču za politične pripornike v Gonarsu v Furlaniji. Iz lastnihkušenj sem se takrat prepričal, kako veliko in nepopravljivo krivico delamo živalim, če jih primerjamo z ljudmi.

Po končanem obveznem enoletnem delu na kanadski železnici sem se leta 1949 vpisal v Torontu na takrat zelo ugledno umetniško šolo Ontario College of Art. Po sprejemnem izpitu me je direktor šole slikar George Pepper sprejel v tretji letnik. Po dveh letih sem diplomiral, potem pa še leto dni obiskoval specialko za grafiko, ki jo je vodil Madžar Nicholas Hornyansky.

Vsi ti vaši utrinki iz prejšnjih let v mnogočem odkrivajo življenje in delo slovenske umetniške generacije likovnikov tik pred in med drugo vojno. Škoda, da o tem vihravem obdobju slovenskega ustvarjanja, ko je bil uradno ukazano kulturni molk, pa se ga ti, ki so ga dekretirali, prvi niso držali, nimamo kronike, ki bi pokazala pretresljivo podobo trnove poti slovenske umetnosti v tistih dneh. Vaša prava umetniška ustvarjalna pot se pričinja, kot ste nakazali, pravzaprav v Torontu, že po vojni. Nekaj pozneje se je rodila Slovenska kulturna akcija. Če se ne motim, ste bili med njenim prvimi rednimi, ustvarjalnimi člani v likovnem odseku, ko ga je vodil še pokojni Marolt. Kako ste v tistih letih sodelovali pri našem skupnem ustvarjalnem delu?

Imena, pa tudi kratice „SKA“ nisem nikoli docela razumel. Zakaj Akcija? Pa to je, kar je. O SKA in njenih sodelavcih vem le toliko, kolikor berem o nji in o njih po slovenskih časopisih, pa iz osebnih pism nekaterih članov. Osebnopoznam menda od vseh le Goršeta in dr. Debeljaka, pa še tega le kot urednika med zadnjo vojno. Sodeloval sem prva leta kot knjižni poverjenik SKA za Kanado in z nekajkratnimi ilustracijami pri koledarju Svobodne Slovenije in z opremami revije Meddobje. Iz vse publicistike okrog SKA se v poznejših letih njenega obstoja le nisem mogel iznebiti vtisa, da so resnični kulturniki igrali zgolj drugo violino in da je bil glavni namen vsaj nekaterih članov Kulturne akcije zasigurati si boben za politične kantate strankarske ideologije, ki so ji dogodki ob koncu druge vojne odigrali smrtno koračnico.

Žalibog je to rakasta bolezen vsega našega povojnega zdomstva, da menda nobenega resnično kulturnega dela ne moremo opraviti brez političnih barvil. Prav je, da to pove ustvarjalec, ki je, kot vi, dokaj odmaknjen slovenskemu „javnemu“ delu. Da se vrneva k vašemu poslu: katerih teh-

nik ste se takrat posluževali pri svojem likovnem ustvarjanju?

Predvsem olje. Lesorez. Monotipija. Ujedanko sem moral opustiti, ker nimam lastnega stroja za odtisk.

Kako ste še drugače sodelovali pri Kulturni akciji? Sami pravite, da ste opremili Meddobje. Se vam zdi, da so opreme knjig bolj likovnikovo ali bolj arhitektovo delo?

Oprema knjige je posebna umetniška zvrst. V angleščini ji pravimo typographical designer. Sredstva so tu v glavnem različni slogi črk, izbira papirja, črnila, formata knjige ip. V Sloveniji so se s tem res ubadali arhitekti, večkrat z zelo lepimi uspehi – in se še! – morda tudi zato, ker je bilo, kolikor se spominjam, vsaj pred vojno na Slovenskem več arhitektov kot pa gradbenega dela.

Kako gledate na svetovno sodobno umetnost? Kako na ameriško, če je sploh mogoče govoriti že o ameriški umetnosti?

Način severnega ameriškega življenja ni ugoden za umetniško udejstvovanje. Vsa filozofija tehnološke komercialnosti je v tem, da moraš svoj produkt čimprej prodati. Če bi lahko govorili o splošni ameriški morali, bi jo mogli opredeliti takole: „If it sells, is good.“ (Kar lahko prodaš, je že dobro). Po tem načelu tedaj tudi največji kič. Umetnik naj se prilagodi stilu dneva, dnevni modi, tako nekako, kot delajo z ženskiimi oprasniki pri reviji Vogue. Glavna pogonska sila Američana je hotenje nakopičiti si čim več tvarnih dobrin, za vsako ceno in čim hitreje. Proces umetniškega razvoja je temu mišljenju radikalno nasproten. Američani svojega neposrednega okolja sploh ne razumejo, ne spoštujejo. To materialistično mišljenje avtomatično izključuje možnost umetnosti v slikanju krajine. Izjemi sta v tem Andrew Whyte in Edward Hooper, pa še nekateri drugi.

Se vam zdi, da je likovništvo res zašlo v nekakšno krizo, kot se mnogokje sliši in bere?

Glavno zmedo v sodobnem umetniškem delovanju povzroča ljudje, ki niso ne slikarji, ne kiparji, temveč predvsem aktivisti, ki z vsemi mogočimi zvijačami poskušajo zdraviti čustveno, bolj duševno mrtvega modernega človeka, da ga zdramijo iz mrtvila, kamor ga je zagatila industrijski materializem. Svetovno znani Anoy Warhol ne riše in ne slika, je pa po tem naziranju – umetnik. (V angleščini je artist, ni pa painter – umetnik, ne pa slikar...) Warhol poskuša z grupiranjem škatel za Coca-Cola, Campbell Soup ip. pokazati sonarodnjakom absurdnost modernega življenja in neverjetno vulgarnost ameriške civilizacije. Umetnost po njegovem ni več vizualnega značaja, pač pa je v ideji, v komunikaciji. Pionir te miselnosti pa je kanadski publicist Marshal McLuhan.

Likovna umetnost je danes, ne le v Ameriki, marveč po vsem svetu edina umetniška panoga, kjer moreš z minimalnim naporom ustvariti največji efekt. Z nekaj potezami čopiča ali s polivi barve je možna slika. Takšen diletantizem je v glasbeni umetnosti, v petju, v baletu, v pisanju nemogoč. Skupini kanadskih večernih slikarjev-amaterjev sem svoj čas rekel: „Človek, ki hoče postati umetnik, mora imeti vsaj minimalno inteligenco, zdravje, voljo do dela in talent.“ Naslednji teden jih je k pouku prišla samo še polovica...

Kakšno je vaše umetniško naziranje?

Slikarska umetnost je brez opazovanja, gledanja, pa analize in sinteze nemogoča. Slepce ne more slikati. Obseg umetniškega izražanja je v slikarstvu zelo ozek. Slikar, ki opisuje bitko na slikarski način, ne razume predmeta. To delo je za filmskega režiserja ali za pisatelja. The art of seeing je podlaga vsega umetniškega delovanja slavnega ekspresionista Oskarja Kokoške.

Po mojem je umetnost umetnikova osebna življenjska filozofija, izražena na grafičen ali slikarski način.

Kakšni so bili vaši dosedanja dosežki v likovnem ustvarjanju?

Razstavljaj sem samostojno v Ljubljani enkrat, v Avstriji trikrat, v Kanadi desetkrat, v ZDA dvakrat. Dvakrat sem razstavljaj tudi v okviru Slovenske kulturne akcije pri vas v Buenos Airesu. Društvene in skupinske razstave bi napolnile celo stran. (Moja razstava v Spittalu na

Dravi na Koroškem, je bila prva prireditelj te vrste v tem provincialnem mestecu. Odprl je razstavo takrat spitalski župan, pek po poklicu...)

Dve moji sliki sta v prostorih slovenske Ljudske skupščine v Ljubljani. Dve v Art Gallery of Ontario, tri slike v Art Gallery of Hamilton (vse te v Kanadi), ena pa v kanadski Narodni galeriji (National Gallery of Canada). Moja dela so še v šestih drugih kanadskih muzejih.

Ker je umetnikova stvaritev čez vse drugo namenjena pozorni publiki: kako se je slovensko občanstvo v Kanadi in ZDA odzvalo vaši umetniški dejavnosti?

V prvih letih se je za moje delo med Slovenci tu v Kanadi zanimala le manjša skupina izobražencev. Zelo se je za moje stvaritve zavzel dr. Rajko Ložar, ki je moje delo kritično ocenil in mi organiziral razstavo risb in grafik v muzeju mesta Manitowoc v ameriški državi Wisconsin. Resničen uspeh med tukajšnjimi Slovenci sem pa doživel s samostojno razstavo olj, portretov in grafike šele letos v slovenski dvorani na Manning Ave v Torontu. Z veliko pozornostjo mi je pri tem pomagal g. župnik Tone Zrnc.

Ali pozna vaše delo tudi domovina?

Razen tistih dveh slik v republiški Skupščini, dvomim. Povabljen sem bil enkrat na mednarodno razstavo v Slovenj Gradec. Svoj čas sem ljubljanski Moderni galeriji poklonil zbirko svojih grafik (monotipij). Odklonili so z opravičilom, da nisem njihov član. Kar je res.

Kaj naj bi po vaše predvsem bila naloga in dolžnost slovenskega zdamskega umetnika, ustvarjalca sploh?

Če kdo misli, da bom rekel, da je dolžnost slovenskega umetnika v tem, da podpira slovenske prireditve, je v zmoti. Tako bi lahko končal kot kulisar, propagandist, rokodelc. Dolžnost naj ima umetnik le do sebe. Nihče npr. ne opominja slovenskega mizarja ali mehaničarja na njegove narodnostne dolžnosti. Umetniku pa brž navesijo moralnega mačka. To pojmovanje je iz tistih časov prejšnjega stoletja, ko je narodno vodstvo nehote slonelo na ramah naših pesnikov, pisateljev.

Kako gledate na sodobno slovensko slikarstvo v matični in zamejski Sloveniji?

V grafiki so Slovenci ogromno napredovali. Naša grafika je svetovne kvalitete (Janez Bernik in še drugi). Za ta napredek se imajo slovenski grafiki zahvaliti predvsem organizatorjem ljubljanske bienale, ki uživa svetoven sloves. Tu v Kanadi sem videl dve razstavi jugoslovanske grafike in moram reči, da so bili naši fantje vedno najboljši! O teh razstavah sem poročal v slovenskem zdamskem časopisu. Videl sem tudi slike v jugoslovanskem paviljonu v Montrealu na EXPO, nekaj let nazaj.

Zdaj pa intimno, pa vendar potrebno vprašanje: kje je vzrok tako zares predolgemu, čezdesetletnemu molku vaše umetnosti pri Kulturni akciji?

Vzrok mojega molka? Predvsem zato, ker me k sodelovanju v tem času nihče povabil ni. Tudi mi niso bili vaši spori in splošna zagledanost v slovensko polpreteklost kot Kanadčanu razumljivi.

Kaj trenutno pripravljate, kaj namerjate?

Rad bi priredil tu med Slovenci v Kanadi retrospektivno razstavo svojih olj in grafike. Dozdaj sem med našimi organizacijami naletel največ na gluha ušesa. Ker sem že dvajset let zaposlen kot projektant za notranjo opremo trgovin, restavracij, nočnih lokalov itd., mi za moje zares umetniško delo ostane malo časa.

Božo Ted Kramolc ni samo likovnik, slikar. V njem je tudi pisatelj, ki se je v zdamski literaturi v prejšnjih letih lepo uveljavil, posebno pri Kulturni akciji, pa nekajkrat tudi v Koledarju-zborniku Svobodne Slovenije. Tudi pisatelju Kramolcu smo zastavili nekaj vprašanj. Rad je odgovoril nanja. Pogovor s Kramolcem pisateljem bomo prinesli v junijski številki Glasa.

n j , buenos aires - toronto, maja 1972.

AL PÚBLICO se le puede enseñar —conste que digo público, no pueblo—; se le puede enseñar, porque yo he visto patear a Debussy y a Ravel hace años, y he asistido después a las clamorosas ovaciones que un público popular hacía a las obras antes rechazadas. Estos autores fueron impuestos por un alto criterio de autoridad superior al del público corriente, como Wedekind en Alemania y Pirandello en Italia, y tantos otros.

Hay necesidad de hacer esto para bien del teatro y para gloria y jerarquía de los intérpretes. Hay que mantener actitudes dignas, en la seguridad de que serán recompensados con creces. Lo contrario es temblar de miedo detrás de las bambalinas y matar las fantasías, la imaginación y la gracia del teatro, que es siempre,

da ne pozabimo

mihajlo mihajlov, maks kunstelj, svoboda... in še kaj

29. APRILA LETOS je največji buenosaireški dnevnik "La Prensa" (tretji v Ameriki in sedmi na svetu) na vidnem mestu natisnil naslednje sporočilo svojega dopisnika iz Beograda:

„Jugoslovanski pisatelj in filozof Mihajlo Mihajlov je povedal, da so mu ukazali, naj odsedi ponovno zaporno kazen, ker je bil objavljal nov literarni spis.

Pisatelj je že prej štiri leta predsedel v ječi zaradi svoje opozicije komunistični vladi ene same stranke, ki gospoduje v Jugoslaviji.

Mojemu advokatu je pokrajinsko sodišče v Vojvodini poslalo ukaz, s katerim so mi spet naložili 30 dni zavora,“ je Mihajlov izjavil dopisniku United Press International.

38-letni profesor je dodal, da bo zapor nastopil verjetno v prvih dneh majnika.

Povod za najnovejšo zaporno kazen nad tem jugoslovanskim intelektualcem, ki mu je v Jugoslaviji prepovedano objavljanje svojih spisov, je v daljšem pismu z naslovom „Umetnost kot sovražnik“, ki ga je Mihajlov oktobra 1970 naslovil na newyorški dnevnik The New York Times. V omenjenem literarnem pismu se je Mihajlov z vso simpatijo postavil na stran „krivovernega“ sovjetskega pisatelja Aleksandra Solženicina.“

Dopisnik buenosaireškega dnevnika "La Prensa" je bil dejansko zelo pozoren s svojim obvestilom. Mihajlovu so novo zaporno kazen najavili že mesec prej. Takrat je slovenski profesor gospodarskih ved na georgetownski univerzi v Washingtonu dr. Ciril A. Žebot (februarja letos) poslal v The New York Times ob ponovni Mihajlovi obsodbi protestno pismo, ki ga je dnevnik objavil 21. marca letos na vidnem mestu z naslovom "Stalinist Roots in Yugoslavia". Pismo se glasi:

„Novica, da je bil Mihajlo Mihajlov v Jugoslaviji kriminalno obsojen zato, ker je The New York Times objavil njegovo pismo, je osupnila svet.

Obsodba Mihajlova leta 1967 zaradi njegove knjižne dejavnosti je vključevala prepoved objavljanja njegovih spisov v Jugoslaviji za dobo štirih let po odsluženju priporiški kazni leta 1970. Dejstvo, da mu je sodišče takrat naložilo tako misel ubijajočo obsodbo, priča o uradnem zaničevanju, ne le dejanskem kršenju osnovnih človeških pravic v najbolj »liberalnem« komunističnem sistemu. Da so Mihajlov komentar o Solženicinu in nanj nanašajoče se njegovo pismo Timesu tolmačili kot prekršek sodne prepovedi tiskanja profesorjevih spisov v Jugoslaviji in ju uporabili za novo obsodbo na zaporno kazen, pa je norčevanje iz zakonitosti in čuta pravičnosti.

Nek drug primer travestije prava je julija lani pokazal, kako popolno je komunistično zaničevanje človeških

siempre, un arte, y será siempre un arte excelso, aunque haya habido una época en que se llamaba arte a todo lo que no gustaba, para rebajar la atmósfera, para destruir la poesía y hacer de la escena un puerto de arrebatadas.

Arte por encima de todo. Arte nobilísimo; y vosotros queridos actores, artistas por encima de todo. Artistas de pies a cabeza, puesta que por amor y vocación habéis subido al mundo fingido y doloroso de las tablas. Artistas por ocupación y preocupación. Desde el teatro más modesto al más encumbrado se debe escribir la palabra "Arte" en salas y camerinos, porque si no vamos a tener que poner la palabra "Comercio" o alguna otra que no me atrevo a decir. Y jerarquía, disciplina y sacrificio y amor.

pravice in čuta zakonitosti. Takrat je Vrhovno sodišče Slovenije potrdilo enoletno zaporno kazen, na katero je bil obsojen Maks Kunstelj, ker je dal v Ljubljani na pošto osem pošilk s prepovedano publikacijo pisca tega pisma. Moja publikacija je obravnavala izjavo Edvarda Kardelja, enega najvišjih partijskih funkcionarjev, o moji knjigi o Sloveniji. Čeprav Kunstelj že služi naloženo mu zaporno kazen, ni ta sramotni primer dobil nobene objave v svetovni javnosti.

Ko dolžno priznavamo bistveno izboljšanje komunističnega režima v Jugoslaviji v primeri z onimi v drugih komunističnih državah in upamo na njegovo nadaljno liberalizacijo, ne smemo spregledati njegovih še vedno živih stalinističnih korenin.“

Medtem ko je bil Kunstljev primer le mimogrede narahlo objavljen v slovenskem zamejskem in v nekaterih — ne vseh! — zdomskih časopisih, smo imeli Slovenci po vseh kontinentih, ne le v ZDA, ob ponovni obsodbi Mihajlova najlepšo priložnost, da svet opozorimo na sodne burke v Sloveniji, kot je Kunstljev primer, in v Jugoslaviji, kot je ponovna obsodba Mihajla Mihajlova; opozorimo, da je pravica do svobodnosti v javnosti povedanega osebnega mnenja, ki je morda v nasprotju z uradno ideologijo, edino na papirju; za dejanski nastop po lastni glavi pa je le prevečkrat še vedno edini odgovor — ječa. Priložnost je bila, če ne drugje, vsaj v Buenos Airesu. Pa smo jo, kot zmeraj, opustili.

Ali pa nam kdo morda patriarhalno poočita, da Kunstelj in Mihajlov vsak pred svojim krožnikom ričeta v celici ne spadata v območje obveščanja svetovne javnosti o kulturnih krivcah, ki jih še vedno trpi podanik toliko opevane svobode v zdajni Jugoslaviji?

Pa je le vredno, da ne pozabimo. Pa tudi tega ne, kar bremo v lanskem 6. številki revije Znamenje, kjer je Alojz Rebula v svojem Iz dnevnika 1971 za nedeljo 11. aprila zapisal:

„Velika noč.

Župnik R. je že pred enim mescem vložil prošnjo na notranjo upravo v Laškem, da bi mu bila za praznike dovoljena blagoslovitev jedi zunaj cerkve in velikonočna procesija po vaški ulici. Dovoljenje ni prišlo. Čemu ti dovtipi prav v času, ko državni predsednik prihaja od obiska pri Pavlu VI.?”

m. t.

P.S. Vprašanje bralcu Glasa: Se ti zdi, cenjeni bralec, da so te informacije politika in strankarstvo, ali pa so morda le dolžnost kulturnega obveščanja slovenstva v svetu?

ROJAKI V ZDOMSTVU IN ZAMEJSTVU – PODPRITE PRIZADEVNOST SLOVENSKE KULTURNE DEJAVNOSTI V VELIKEM SVETU: NAROČITE MEDDOBJE in GLAS SKA. POMAGAJTE RASTI IN ZDRAVI PLODNOSTI SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE!

o umetnosti

K AKOR druge duhovne dejavnosti – vera, znanost, filozofija – je tudi umetnost tesno povezana z duhovnim in materialnim stanjem vse družbe. Za trenutek bi se hotel pomuditi pri temi, ki nas more na tem področju še najbolj zanimati: umetnik in družba, se pravi, umetnik in mi.

Vemo, da je smisel umetnosti v tem, da ustvarja lepoto in idejo, pa tudi, da ustvarja lepoto in idejo za nas. Umetnik doživlja in dela najprej sam, brez pomoči in tudi brez potrebe koga drugega – včasih niti ne vemo, da dela – vendar leži v resnici globlji izvor njegove umetnosti v družbi, v nas samih. Umetnik dobi zagon in vzpodbudo, kadar mu njegova okolica in vsa družba stavlja take in take gnotne, materialne, moralne in duhovne pogoje. Splošna kultura in splošna raven družbe sta, ki navajata talentirane osebnosti k specifičnemu duhovnemu in umetnostnemu delovanju. Tako je včasih mogla nuditi družba v gnotnem pogledu umetniku za spodbudo revščino, življenjsko neurejenost in negotovost, drugič spet mir in brezskrbno življenje na dvoru kakega kralja ali princa; včasih je bilo potrebno za dozoritev umetnine izrazito kmečko moralno in kulturno okolje, drugič prefinjena meščanska družba. Pri nas je lahko dolgoletno zdomstvo in politično izseljenstvo, navezanost na slovensko tradicijo in življenje v novo, velikomestno okolje, važna, za umetnika dragocena vzpodbuda. Družba daje človeku določene pogoje, ki so potrebni, da začne umetniško ustvarjati in da dobi njegovo delo zrelo podobo in obliko. Važno je npr. dejstvo, kakšno kritiko zmore družba. Bistvo umetnosti je torej v tem, da je izraz osebnega umetniškega čutenja in zmožnosti oblikovanja, pa tudi, da izhaja iz določene družbene stvarnosti in pogojenosti. Umetnost je resonanca, ki reagira na vse odtenke družbenega in osebnega življenja, mišljenja, čustvovanja.

Družba ustvarja umetnika in njegovo umetnost; a družba tudi potrebuje umetnika in njegovo delo. Razmerje današnjega človeka do umetnosti ni, kot v kaki prejšnji dobi, npr. v romantični, individualno globinsko, ko so posamezni

ljubitelji znali in mogli živeti globlje v razumevanju umetnosti; razmerje današnjega človeka do umetnosti je površinsko in množično širinsko. Danes so najširši sloji postavljeni vsak trenutek pred izvirne ali reproducirane produkte umetnosti, tako v slikarstvu, muziki, kot v literaturi ali arhitekturi. Velemestni človek živi danes sredi artistske pogojenosti in obarvanega okolja. Se pravi, razmerje družbe do umetnosti je splošno in široko. In družba se je vživela v to razmerje – ona čuti potrebo po umetniško ambientiranem življenju. Po drugi strani pa je tudi umetnik življenjsko, materialno in duhovno bolj in bolj navezan na vso družbo – ne toliko na posamezne ljubitelje, ampak na široko, množično publiko.

Poleg drugih kulturnih delavcev v našem občestvu – pisateljev, znanstvenikov, politikov, publicistov – so med nami tudi umetniško čuteči mladi ljudje, ki so dozoreli tu in so s svojim snovanjem aktivni in važni drobci naše skupnosti. To so slovenski umetniki in ustvarjalci, ki v svetu povečini ne dosegajo velikih in glasnih priznanj, vendar oni ustvarjajo, stopajo med ljudmi, pozivljajo skupne domove, tvorijo našo družbo. Nekateri bi v normalnih razmerah v domovini ne ustvarjali taka dela, kot jih ustvarjajo tukaj, kjer jih vzpodbuja in sili naša skupna zdomska usoda. To je delež, ki ga prispevamo posredno vsi k oblikovanju umetniško ustvarjalskih osebnosti ter k nastanku umetnin, pesmi, študij. A kot rečeno: umetnik mora oblikovati svojo družbo – umetniški izdelki in duhovne stvaritve morajo iti danes v najširše plasti družbe. Zato je nujno, če hočemo ohraniti našo zdomsko skupnost, seznanjati se s slovenskimi zdomskimi, zamejskimi in drugimi ustvarjalci, pa tudi njihova dela razpečavati v najširše kroge naše družbe.

FRANCE PAPEŽ

besede ob otvoritvi skupne slikarske razstave IVANA BUKOVCA in ANDREJA MAKEKA, 26. decembra 1971, v Slovenskem domu v San Martinu pri Buenos Airesu.

o nas pišejo

koroški slovenec o kulturni akciji

Dr. V. INZKO, eden prvih borcev za svobodo in ohranitev slovenstva na Koroškem, je v tedniku NAŠ TEDNIK, ki velja kot kulturno in politično glasilo koroških Slovencev, 2. marca letos (št. 9. leto XXIV) pod naslovom SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA napisal uvodnik, ki ga tu našim bralcem ponatisnemo v celoti. Hkrati pa za priznanje in naklonjenost dr. Inzka in uredništvo Našega tednika zahvalimo.

VELIKO je dandanes govora o enotnem slovenskem kulturnem prostoru. Oblikujejo ga kulturni delavci v matični Sloveniji, v zamejstvu in zdomstvu. V naših glasilih beremo mnogo o kulturni dejavnosti v Sloveniji in med Slovenci v zamejstvu. Zanima pa nas prav tako ustvarjalno delo zdomskih kulturnikov.

Pod zdomstvom razumemo široki svet, v katerem živijo Slovenci v izseljenških skupnostih. Slovenski filozof in pedagog dr. Vinko Brumen je o zdomskem kulturnem življenju zapisal: „Kultura je cvet in sad, naše zdomstvo (zamejstvo) je deblo, na katerem in iz katerega ta sad raste in zori. Kolikor je kulturna dejavnost pristna, je svojska, res zdomska (in zamejska) kultura in kot taka posebna razsežnost slovenske kulture.“

Da ostanejo živa in plodna veja slovenstva, so ustanovili Slovenci v Buenos Airesu pred osemnajstimi leti Slovensko kulturno akcijo kot organizacijo za povezavo in možnost umetniškega, znanstvenega in kulturnega ustvarjalnega dela med slovenskimi kulturniki v svetu. Srčika Slovenske kulturne akcije je Meddobje, edina slovenska revija za kulturna vprašanja in umetnost v emigraciji. Z Meddobjem se uvrščajo Slovenci v širokem svetu v tekmovanje s sloven-

skimi zamejskimi revijami pa tudi z revijami v Sloveniji. Ta revija je namenjena prvenstveno zdomskim ustvarjalcem, umetnikom vseh vrst, znanstvenikom in mislecem v kulturnih vprašanjih, ki jih pred nje stavlja svet in slovenska problematika.

Slovenska kulturna akcija pa ima tudi svoje glasilo, ki je izhajalo skozi dolga leta kot štirinajstdnevnik, sedaj pa prihaja med Slovence kot mesečnik. Glas Slovenske kulturne akcije ni bil ustanovljen le kot zveza med domovino in velikim svetom. Je informacija o kulturni dejavnosti v Sloveniji, pa informacija o posebnostih kulturnih pojavov v svetu. Je zabeležka slovenske prisotnosti v kulturi velikega sveta, pa tudi mnenja velikega sveta o Slovencih.

Glede odnosa Slovenske kulturne akcije do kulturne dejavnosti in kulturnih delavcev v matični Sloveniji pa beremo v Glasu: „Slovenija je ena sama, čeprav je širša in ima več razsežnosti. Kulturno ustvarjanje, kolikor je slovensko, je takó slovensko ono v domovini, kot naše v zamejstvu in zdomstvu. Vsi delamo na isti nalogi. A oni delajo v razsežnostih slovenstva, kakor se njim odpirajo, pred nami so nekatere druge. Naše delo je posebna obogatitev slovenske kulture v novi, prej manj gojeni razsežnosti.“

Kulturno delo Slovencev v svetu je povezano z velikimi napori in žrtvami. Te žrtve utemeljuje dr. Vinko Brumen takole: „Ustvarjalni napor je življenjska potreba vsake skupnosti. Tudi naše. Vsaj nekateri udje skupnosti morajo segati za zvezdami, ko drugi orjejo tla za setev in žetev. Tako za posameznike kakor za skupnosti veljajo pesnikove besede: „Ne vse za vsakdanji kruh, človek je telo in duh; saj še gora in drevo raste v zemljo in nebo.“ (A. Gradnik.) Če bomo pozabili na zvezde, bomo kmalu zgrešili tudi pot po zemlji.“

tine debeljak - žalost zmagoslavja

Dijaški list LITERARNE VAJE, ki že 23. leto izhaja v Trstu, je v lanskem 2. številki (december 1971) objavil pod zaglavjem Kulturne novice izredno tehtno recenzijo prof. MARTINA JEVIKARJA o Tineta Debeljaka antologiji „Žalost zmagoslavja“, ki jo je kot bibliofilsko knjigo lani izdala Slovenska kulturna akcija. Kritiko tu prinašamo v razmislek našim bralcem.

SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA v Buenos Airesu je za svojo 75. publikacijo izdala knjigo ŽALOST ZMAGOSLAVJA, ki prinaša poljsko vojno in emigracijsko liriko med drugo svetovno vojno od 1939 do 1945.

Po Hitlerjevem napadu na Poljsko 1. septembra 1939 in razdelitvi države med Nemčijo in Sovjetsko zvezo so se poljski pesniki umaknili na zahod, na vzhod, nekateri pa v podzemlje v okupirani domovini. Na zahod so odšli predvsem štirje vodilni ekspresionisti: Kazimierz Wierzyński, Jan Lechon, Julian Tuwim in Antoni Slonimski. Bili so že dozoreli umetniki, njihova dela so izhajala v zbranih spisih, dobili so več državnih in mednarodnih nagrad. V begunstvu so se jim pridružili še mlajši in ustanavljali revije ter 1945 izdali v Parizu Antologijo poljske poezije v letih 1939-1945.

Na vzhod so se umaknili Lech Piwowar, Wladislaw Broniewski in vrsta mlajših, ki so se pridružili generalu Andersu, oblekli uniformo ter se borili v Afriki in Italiji. Tudi ti so izdali v Rimu 1945 antologijo vojne lirike z naslovom Naše meje na Monte Cassinu.

Prevajalec dr. Tine Debeljak je že med vojno navezal stike s poljskimi emigracijskimi pesniki in njihove pesmi prevajal ter jih priobčeval v ljubljanski reviji Dom in svet. V Ri-

mu je leta 1945 prišel v osebni stik z njimi in zmenili so se, da bo Jan Olechowski pripravil poljski prevod slovenske lirike, Tine Debeljak pa Antologijo poljske emigracijske lirike 1939-1945. Leta 1947 je bila ta knjiga pripravljena za tisk, toda politične razmere so se toliko spremenile, da ni mogla iziti. In tako je knjiga izšla šele sedaj, bogato pa jo je ilustrirala akademska slikarica Bara Remec.

V knjigi Žalost zmagoslavja je 39 pesmi 27 avtorjev. Pesmi so razvrščene po zgodovinskem dogajanju. V začetku sta dve pesmi Wierzyńskiego in Broniewskega, ki poudarjata dolžnost pesnikov med vojno, oba pozivata na boj za Poljsko: „Zdaj temu, ki na Poljsko je dvignil rok: / V glavo strel!“ Nato sledi vojaški poraz na bojišču in beg v begunstvo, a tudi junaška obramba baltske trdnjave Westerplatte in predvsem tritedensko upiranje Varšave. Domo-tožje romarjev na zahodu, na vzhodu pa smrt v katynskem gozdu in prisilno delo civilnih beguncev v sibirskem snegu. Sledi zbiranje Andersove armade v Sovjetski zvezi, njen prehod v Malo Azijo in v egiptovsko puščavo, prevoz v Italijo in višek z zmago na Monte Cassinu. Tedaj nastopi zaviralni moment, ki pa se dvigne ob junaški vstaji v Varšavi julija 1944. Sledi padec, molitev prevzame vlogo prejšnjega boja in „s slavo prevojskovana naša leta“ spreminjajo meče v križe, ostane pa trdno upanje: „smrt ni večna – večna je vera.“

Prevod je mojstrski, saj je Tine Debeljak že v drugih prevodih iz poljščine dokazal, da zna prevajati poljsko poezijo v slovenske verze. Zato se berejo pesmi kot izvirne. V njih je toliko tragike, a tudi vere in upanja, da je vsa knjiga pretresljiv dokument poljske usode med zadnjo vojno.

Debeljak je napisal knjigi informativni uvod in krajša pojasnila. Knjiga je izšla v bibliofilski izdaji v 500 izvodih.

KDOR hodi spredaj, mora čutiti zmerom, da mu leti kamenje na hrbet; drugače ne hodi več spredaj.

Izdior Cankar

DA je Hitler preklet, ni treba vedno znova dokazovati.

Aleksander Solženicin

NEKA punca je napisala, to je bilo zabavno: „Ne vem še, ali ljubim svojo domovino ali ne!“ – Kako je zakrakala: „To je – grozna misel! Kako je mogoče ne ljubiti je?“ – „Tako, morda jo ljubim, toda ne vem. Preveriti je treba!“ – „Ničesar ni preverjati! Že z mlekom matere si morala vsesati tudi ljubezen do domovine! Do naslednje ure vse na novo napiši!“

Aleksander Solženicin

darovi

N. N., ZDA, 14.50 dolarjev
jezuit prof. dr. Vladimir Truhlar, Rim, 10 dolarjev
duhovnik Jože Ferkulj, ZDA, 25 dol.
duhovnik Jože Mejač CM, Kanada, 7 dol.
Sergej Delak, ZDA, 5 dolarjev
Janez Plečnik, ZDA, 7 dolarjev
Janez Ovsenik, ZDA, 4.90 dolarje
duhovnik Julij Čuk, Ecuador, 2 dolarja
p. dr. Vladimir Truhlar DJ, Rim, 7 dol.
dr. Alfonz Čuk, ZDA, 5 dolarjev
Janez Medved, Kanada, 2 kan. dolarja
Ignacij Hren, ZDA, 18 dolarjev
dr. Jožef Goršič, ZDA, 3 dolarje
dr. Frank Kern, ZDA, 22 dolarjev
Karel Mauser, ZDA, 20 dolarjev
Ivan Prezelj, ZDA, 27 dolarjev
prof. dr. Bogdan Novak, ZDA, 3 dol.
Franc Kovačič, ZDA, 5 dolarjev
prof. Fr. Sekolec, Anglija, 5 funtov
Peter Mohar, Avstrija, 120 šilingov
duhovnik Milan Kopušar, ZDA, 30 dol.
Jožef Goršič, ZDA, 3 dolarje
Franc Kovačič, ZDA, 5 dolarjev
p. Klavdij Okorn ofm, ZDA, 3 dolarje
dr. N. N., ZDA, 12 dolarjev
duhovnik Ivan Doberšek, Kanada, 7 dol.
Otmar Mauser, Kanada, 7 dolarjev

Roman Ros, Rim, 1300 lir
župnik Vinko Zaletel, Avstrija, 10 dol.
duhovnik Ciril Turk, Nemčija, 12.33 dolarjev
N. N., San Justo, Argentina, 10 novih pesov
Valentin Pintar, R. Mejía, Argentina, 30 n. pesov
Lojze Erjavec, R. Mejía, Argentina, 20 n. pesov
duhovnik N. N., iz Buenos Airesa, 300 novih pesov
Janko Bradač, S. Martín de los Andes, Argentina, 15 novih pesov
ga. N. N., Argentina, 5 novih pesov
ga. dr. N. N., Argentina, 25 n. pesov
dr. Janko Jazbec, Argentina, 5 n. pes.
Marko Martelanc, Argentina, 200 n. p.
Sebo Kocmur, Argentina, 10 n. pesov
Jože Peternel, Argentina, 25 n. pesov
dr. N. N., Argentina, 5 novih pesov
dr. Mirko Gogala, Argentina, 100 n. p.
dr. N. N., Nemčija, 5000 novih pesov

podporna članarina

dr. Toussaint Hočevar, ZDA, 20 dol.
dr. Toussaint Hočevar, ZDA, 8 dolarjev
Dušan Pipp, Avellaneda, Argentina, 60 novih pesov
Herman Zupan st., L. del Mirador, Ar-

gentina, 100 novih pesov
Herman Zupan ml., L. del Mirador, Argentina, 100 novih pesov
Ivan Makovec, L. del Mirador, Argentina, 100 novih pesov
dr. Alojzij Voršič, Buenos Aires, 100 novih pesov
dr. Vinko Brumen, Hurlingham, Argentina, 100 novih pesov

GLAS je glasilo Slovenske kulturne akcije. Urednik Nikolaj Jeločnik, sourednika Franco Papež in Ladislav Lenček. Za podpisane članke odgovarja avtor. Tiska Editorial Baraga SRL, Pedernera 3253, Buenos Aires, Argentina. Letna naročnina (12 števk) za Argentina 25 pesov, za ostali svet 3 ameriške dolarje. Vsa nakazila na ime Ladislav Lenček, Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires, Argentina. Editor responsable Slovenska kulturna akcija (Acción Cultural Eslovena), Valentín Debeljak, Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires, Argentina.

CORREO ARGENTINO Suc. 6 y 7 (B)	TARIFA REDUCIDA CONCESION 6228
	R. P. I. 953701